

Ірена МИТНИК¹

Варшавський університет
ORCID 0000-0002-9748-3314

Мар'яна РОСЛИЦЬКА²

Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID 0000-0003-3273-3949.

Сучасна українська соціолінгвістика: розвиток теорії і прикладні аспекти досліджень у працях представників Львівського соціолінгвістичного осередку

В Україні питанням соціолінгвістики присвячені індивідуальні дослідження і водночас над соціолінгвістичною проблематикою працюють колективи. Насамперед, це науковці з відділу культури мови, стилістики та соціолінгвістики (Інститут української мови НАН України), з відділу мов України (Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України), а також представники соціолінгвістичного осередку, діяльність яких пов'язана (у різні роки) із Львівським національним університетом імені Івана Франка: проф. Галина Мацюк, доц. Марія Гавриш (М. Гринишин), к.ф.н Оксана Горда, доц. Леся Дуда (Л. Луньо), доц. Юлія Дзябло, доц. Адріана Чучвара, к.ф.н. Оксана Бутковська (О. Васильців), к.ф.н Оксана Трумко, к.ф.н. Мар'яна Рослицька (М. Салецька).

Як свідчать публікації, згадані науковці спершу спорадично, а з 2005 р. уже системно досліджують питання історичної, теоретичної, прикладної та когнітивної соціолінгвістики, вводять у науковий обіг нову джерельну базу, формують теоретичні моделі аналізу різних аспектів взаємодії мови та суспіль-

---

¹ Ірена Митнік – мовознавець, д-р, ад'юнкт на кафедрі україністики Варшавського університету, iwmytnik@uw.edu.pl

² Мар'яна Рослицька – мовознавець, кандидат філологічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, saletskam@gmail.com

ства, а також поширюють соціолінгвістичні ідеї та положення серед інших університетів України. У Львівському університеті з 2010 р. виходить єдиний в Україні щорічний соціолінгвістичний збірник „Мова і суспільство” (за ред. Г. Мацюк). У 2005-2015 рр. в університеті проходив щорічний Всеукраїнський соціолінгвістичний семінар для науковців, а з 2016 р. відбулися дві міжнародні соціолінгвістичні конференції на тему „Соціолінгвістичне знання як засіб формування нової культури безпеки”. За період 2005-2019 рр. захищено 8 кандидатських дисертацій з соціолінгвістики (керівник проф. Г. Мацюк). Університет став базовим для проведення міністерського Всеукраїнського конкурсу студентських досліджень із соціолінгвістики (2005-2020 рр.). Досьогодні розроблено програми нових дисциплін для студентів різних курсів та спеціалізацій: „Соціолінгвістика як наука про мову та суспільство”, „Вступ до соціолінгвістики”, „Прикладна соціолінгвістика”, „Мовна політика і мовна ситуація: досвід світу та України”, „Мова та ідеологія”, „Мова та ідентичність”, „Мова, громадська думка і пропаганда”, „Знання про мову та суспільство в середній школі”. Студенти філологічного факультету першими з усіх університетів України отримали програму з „Основ соціолінгвістики” (2005 р.), а з часом і програму нової спеціалізації з соціолінгвістики „Політична комунікація” (2015 р.).

Студенти розвивають свої практичні навички та критичне мислення, оскільки теми курсових та магістерських робіт пов'язані з різними аспектами взаємодії мови та суспільства. Цікаво, що за цей час апробовано нові форми співпраці різних наукових середовищ: наприклад, українських студентів із німецьким славістами (університет Фрайбурга) в міжнародному студентському соціолінгвістичному проєкті „Міжнародні зобов'язання України та Німеччини в контексті європейської мовної політики” (2010 р.), а також зі студентами-україністами Варшавського університету, учасниками соціолінгвістичної студентської конференції (2015 р.).

Мета статті – проаналізувати аспекти дослідження взаємодії мови та суспільства у працях представників Львівського соціолінгвістичного осередку. Розглянемо питання предметного поля соціолінгвістики на рівні теорії, формування терміносистем, в історичному зрізі, з контексту сучасної проблематики та з урахуванням методики викладання дисциплін соціолінгвістики у вищій школі. Теоретичні передумови для аналізу цих завдань сформували результати зарубіжної соціолінгвістики, вона сьогодні є потужним міждисциплінарним полем, що продукує нові підходи до вивчення зв'язків між мовою та соціумом (Sociolinguistics. Theoretical Debates 2016; Auer, Peersman, Pickl, Ruttenand, Vosters 2015; Fernandez 2017; Applied Sociolinguistics 1984 та ін.)

1. Теорія соціолінгвістики та розбудова її термінології

У сучасних умовах глобалізації, на перший погляд, значення соціолінгвістичних традицій нівелюється, до цього спонукає навіть термін *міжнародна соціолінгвістика*³. Оскільки сучасна соціолінгвістика в Україні почала свій розвиток з часу незалежності (1991 р.) із урахуванням досвіду міжнародних досліджень та стану аналізу функціонування мов після тоталітарного комуністичного минулого в СРСР, є підстави вважати, що кожна **соціолінгвістична традиція** сьогодні становить своєрідну єдність універсальних ознак та ідіотетичного змісту (як присвячена аналізу конкретної мовної дійсності). Соціолінгвістичні традиції мають набір кількісних (різноманітні праці на соціолінгвістичну тематику) та якісних (напрями розвитку теорії, тематика) показників і виявляють, як мовознавча теорія реагує на запити суспільств⁴.

Українська соціолінгвістична традиція охоплює досвід вивчення різних питань взаємодії мови та суспільства в історії (від часу використання в мовознавстві наукових методів аналізу) і на синхронному зрізі. Характеристика традиції передбачає вивчення кореляцій *мова - соціум* упродовж чотирьох етапів⁵. Перший етап, як період уваги до аналізу зв'язків між мовою та соціальним життям у різних ділянках знання, пов'язаний із розкриттям суспільної природи мов до появи соціологічного напрямку в лінгвістиці; цей період ілюструють аспекти взаємодії мови та суспільства в працях О. Потебні, М. Драгоманова, І. Франка. Другий етап – соціологічний напрям в українському мовознавстві 20-40 рр. минулого століття, його представники Л. Булаховський, Н. Каганович, О. Курило, О. Синявський, М. Сулима та ін., а також ті українські вчені, які працювали за межами радянського мовознавства, зокрема А. Артимович, І. Огієнко, В. Сімович та ін. Третій етап – це період радянської соціолінгвістики, яку представляли дві школи: І. Білодіда (праці про українсько-російську двомовність, форми існування мови в радянському суспільстві, що ілюстрували вплив радянської ідеології на вирішення мовних питань) та Ю. Жлуктенка (роботи з теорії літературної мови, білінгвізму на матеріалі іноземних мов). Четвертий період – новітня соціолінгвістика, яка розвивається в незалежній державі з 1991 р. Її представники сьогодні досліджують корелятивні зв'язки *мова – нація, мова – держава, мова-ідеологія*, питання мовної ситуації і мовної політики, мовного законодавства, двомовність, ставлення до мов у різних регіонах, мовлення соці-

³ *The Routledge Handbook of Sociolinguistics around the World*, Martin J. Ball (ed.), London–New York 2010, p. 1.

⁴ G. Macûk, *Sučasna sociolingvistika: tendencii v rozvitku teorii i zavdannâ [v:] „Mova i suspil'stvo”*, vip. 1, 2010, s. 13.

⁵ Idem, *Etapi rozvitku ukraïns'koï sociolingvistiki [v:] “Sociolingvistični studii”*, 2010, s. 17-22.

огруп, характеристику мови за гендерною ознакою, кодифікацію та стандартизацію норм української мови та інші питання⁶.

Відомо, що соціолінгвістика розвивається як міждисциплінарне поле аналізу. Хоча енциклопедія „Українська мова” і подає тільки зв'язки соціолінгвістики із соціологією, соціальною психологією, етнографією⁷ (подібно, як і лінгвістична енциклопедія в російському мовознавстві⁸), в умовах нової парадигми взаємодія соціолінгвістики з іншими науками набагато ширша, даремно ж реалізується такий принцип опису мови, як експансіонізм. Тому сьогодні потрібно визнати зв'язок соціолінгвістики з діалектологією, дискурс-аналізом, геолінгвістикою, мовними контактами, прагматикою, правничими дисциплінами і навіть з теоріями математичних дисциплін⁹ та ін.

Відзначимо логіку сформульованих завдань української соціолінгвістики: розробити стратегію досліджень макро та мікросоціолінгвістичних досліджень, розмежувати предметні сфери аналізу різних підрозділів соціолінгвістики (прикладної, історичної, типологічної, когнітивної та ін.), здійснити дослідження мов корінних народів України, укласти довідники з соціолінгвістичної лексикографії, розвиток лінгводидактичних питань соціолінгвістики¹⁰ тощо. (Відразу зауважимо, що багато із цих завдань уже знайшли свій розвиток у працях згаданих представників цього осередку).

Відомо, що соціолінгвістика як інтеграційний напрям досліджень не тільки формує знання про різні аспекти мовної дійсності, але й мала б виступати транслятором цих знань у суспільстві. Правда, до цього часу є ще багато труднощів із розвитком цього напрямку в Україні: хоча розвиток соціолінгвістичних досліджень у світі потужний, українські дослідники ще недостатньо враховують отримані результати західних мовознавців, потребує розвитку методологія досліджень про мовну дійсність в Україні, провладні політики рідко враховували експертну оцінку українських науковців при прийнятті рішень щодо мови в суспільстві (очевидно, сьогодні виняток становить лише прийняття закону про державну мову 2019 р., який продемонстрував єдність влади та науковців).

⁶ Про періоди формування знання про мову та суспільство див.: G. Macûk, *Sociologičnij pidhid do movi v ukraïns'kij lingvističnij tradicij* [v:] „Visnik L'vivs'kogo univ'sitetu”, Seriâ filologična, vip. 46, 2009, s. 3-15; Idem, *Vzaëmodiâ idej movoznavstva i sociologij: kontekst ukraïns'koï lingvističnoï tradicij* [v:] „Naukovij visnik Černivec'kogo univ'sitetu”, vip. 475-477, Slov'âns'ka filologîâ, Černivci 2009, s. 223-229; Idem, *Suspil'na priroda movi v radâns'komu movoznavstvî: koncepciâ M. Marra* [v:] „Lingvističnij studij”, zb. nauk. prac', vip. 20, 2010, s. 44-54.

⁷ V. Bricin, *Sociolingvistika* [v:] *Ukraïns'ka mova. Enciklopediâ*, za red. V. Rusanivs'kogo ta in., Kiïv 2007, s. 654.

⁸ A. Švejc'er, *Sociolingvistika* [v:] *Lingvističeskij ênciklopedičeskij slovar'*, pod red. V. Ârcevoj, Moskva 1991, s. 481.

⁹ G. Macûk, *Sociolingvistika âk integracijnij naprâm doslidžen' v umovah sučasnoï paradigmi: mižnarodnij dosvid j ukraïns'ka perspektiva* [v:] „Naukovî zapiski Naukm”, Filologični nauki (Movoznavstvo), t. 137, Kiïv 2012, s. 28-34.

¹⁰ *Ibidem*, s. 28-34.

Оскільки сучасна соціолінгвістика в Україні почала розвиватися з кінця минулого століття, перед мовознавцями виникло питання про термінологічну базу цього наукового напрямку і навчальної дисципліни. Системне обґрунтування ознак соціолінгвістичної термінології на матеріалі української, англійської та польської мов розпочалося в 2006 р. із доповіді Г. Мацюк на одній із конференцій в Університеті Палацького (Оломоуц, Чехія). На підставі аналізу функціонування і значення терміна *соціолінгвістика* та його гіперо-гіпонімічних відношень у словниках з різних соціолінгвістичних традицій виокремлено сутнісні ознаки терміносистеми, зокрема її універсальний та ідіоетнічний компоненти¹¹. Пізніше цю ідею розвинула Оксана Бутковська (Васильців) у своїх публікаціях¹² та в кандидатській дисертації „Структурно- семантичні особливості термінів соціолінгвістики в українській, польській та англійській мовах”¹³.

Ще одна продуктивна ідея стосувалася зв'язку соціолінгвістичної „терміносистеми і наукової традиції, яку терміни обслуговують”, про що свідчили „обґрунтування центру та периферії терміносистеми”¹⁴. Це положення знайшло своє дослідження на матеріалі української та японської мов у працях Юлії Дзябко¹⁵ та в її дисертації „Семантична структура термінологічного поля „мовна політика” в українській та японській мовах”¹⁶. Ці та інші праці дослідниці сприяють виокремленню ознак обох традицій. Їх виявляє і перший японсько-український словник соціолінгвістичних термінів, який Ю. Дзябко уклала на підставі розробленої в дисертації методики зіставного аналізу терміносистем¹⁷.

2. Проблеми історичної соціолінгвістики

Підкреслимо, що всі проаналізовані в статті праці вводять у науковий обіг нову різножанрову джерельну базу аналізу, починаючи від XVII ст. і закінчуючи першою половиною XX ст.

¹¹ Idem, *Termin u sociolingvističnih tradiciáh* [v:] „Ucrainica II”, sborník článků, 2, Olomouc 2006, s. 477-482.

¹² O. Vasil'civ, *Gipero-giponimični vidnošennâ terminâ bilingvizm v ukrains'kij ta anglijs'kij movah* [v:] *Zbiór raportów naukowych: Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka*, cz. 5, Wrocław 2014, s. 112-118; Idem, *Áviše sinonimîi sociolingvističnih terminiv vukrains'kij, anglijs'kij ta pol's'kij movah* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 4, 2016, s. 43-51.

¹³ O. Butkovs'ka, *Strukturno-semantični osoblivosti terminiv sociolingvistiiki v ukrains'kij, pol's'kij ta anglijs'kij movah*, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2016.

¹⁴ G. Macúk, *Termin u sociolingvističnih ...*, s. 481.

¹⁵ Ů. Dzâbko, *Áderna zona mikropolâ „movnapolitika” v ukrains'kij ta âpons'kij movah* [v:] *Movni i konceptual'nî kartini svitu*, vidp. red. O. Čeredničenko, vip. 40, Kiïv 2012, s. 35-39.

¹⁶ Idem, *Semantična struktura terminologičnogo polâ „movna politika” v ukrains'kij ta âpons'kij movah*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2015.

¹⁷ Idem, *Âpons'ko-ukrains'kij slovnik sociolingvističnih terminiv: terminologične pole „movna politika”*, L'viv 2019.

Періоди розвитку знання про суспільну природу мови. Сьогодні положення історичної соціолінгвістики важливі для розуміння розвитку кожної з соціолінгвістичних традицій.

Увага до суспільної природи мови в європейському мовознавстві зароджувалися поступово. Так, крім національного характеру, категорія „народ” отримала ще одну ознаку – мову (праці Й. Гердера); обґрунтовано зв'язок індивіда, нації та мови (В. фон Гумбольдт); проголошено поєднання індивідуального і соціального в мові, яке ще довго буде обговорюватися в мовознавстві навіть у наступному двадцятому столітті (Г. Пауль). І. Бодуен де Куртене визнав мову явищем соціально-психологічним, а мовознавство психічно-суспільною наукою. Праці О. Потебні, М. Драгоманова та І. Франка підготували ґрунт для розвитку соціологічного напрямку в українському мовознавстві¹⁸.

Причому в лінгвістиці цей напрям зародився як пошук виходу із кризи на межі двох століть (дев'ятнадцятого і двадцятого), коли молодогораматика так і знайшла відповіді на питання про сутність мови і мовознавства¹⁹.

Питання про **соціологічний напрям в українському мовознавстві** пов'язане із передумовами розвитку соціолінгвістики. Зазначимо, що енциклопедія „Українська мова” не подає інформацію про соціологічний напрям в українському мовознавстві, один із найновіших підручників із сучасного мовознавства О. Селіванової повторює загальноприйняту в російському мовознавстві думку про соціологічний напрям як про вивчення суспільної природи мови тільки в працях представників Женевської, французької, Празької лінгвістичних шкіл, російських мовознавців²⁰. Звідси логічно виникає питання про те, чи був соціологічний напрям в українському мовознавстві як предтеча сучасної соціолінгвістики? Г. Мацюк дає ствердну відповідь, проаналізувавши і порівнявши праці представників щойно згаданих соціологічних шкіл у мовознавстві і мало відомі дослідження українських мовознавців 20–40 рр. минулого століття. Саме спільні ознаки аналізу мови: розкриття її суспільної природи, починаючи від походження мови і аж до ознаки соціального у змісті фонемі чи лексеми, виокремлення різних видів взаємодії мови та суспільства, а також характеристики суспільної природи літературного стандарту (шляхом розкриття змісту понять „норма”, „соціальна база носіїв” та ін.) – дозволили виокремити лінгвосоціологічні погляди українських мовознавців. Причому до уваги взято праці не тільки представників радянського мовознавства, але й тих, хто працював за межами СРСР. Отже, розвиток положень української соціолінгвістики від вперше виокремленого

¹⁸ G. Macûk, *Do vitokiv sociolingvistiki. Sociologičnij naprâm u movoznavstvî*, L'viv 2008, s. 15-102.

¹⁹ *Ibidem*, s. 103-168; Idem, *Pitannâ filosofîi movi v nîmec'komovnij lingvistici, abo pro „ruh u movoznavstvî”*: G. Šuhard, K. Fossler, J. L. Vajsgerber [v:] *Magistr gri slova*, ukl. O. Âsinovs'ka, L. Svaričevs'ka, L'viv 2009, s. 258-268.

²⁰ O. Selivanova, *Sučasna lingvistika. Naprâmi ta problemi*, Poltava 2008, s. 318-319.

соціологічного напрямку дозволяє сьогодні стверджувати про тяглість ідей сучасної української соціолінгвістики²¹.

Формування змісту категорії „**кодифікація**” отримало перспективу аналізу у зв'язку з розкриттям видової категорії „граматична кодифікація” щодо матеріалу граматики української мови першої половини XIX ст. Для аналізу поняття²² використано теорію представників Празької лінгвістичної школи про кодифікацію, врахувавши ще й такі частково дескриптивні теорії, як регулювання мовної діяльності, норми, граматичного опису, взаємодії літературної мови та діалектів. Теоретичний аналіз поняття дозволив виокремити такі ознаки його змісту: *соціолінгвістичні чинники кодифікації, наукове підґрунтя кодифікації, теорію граматичної кодифікації, граматичну правильність літературної мови, лінгвістичну характеристику граматичних норм, практику граматичної кодифікації*²³.

Зміст підпорядкованої категорії „**кодифікація української мови на народній основі**” збагачується на основі дослідження граматичних праць про українську мову другої половини дев'ятнадцятого і початку двадцятого століть. Оксана Горда проаналізувала терміносистему словотвору і зробила висновки про ознаки словотвірних норм, запропоновані в мовознавчому дискурсі Галичини.²⁴ Виявлено, що кодифікація термінології здійснювалася з урахуванням ідеалу – народної основи (правда, до його реалізації граматисти йшли самостійно). Такому підходу посприяв широкий культурний контекст аналізу кодифікаційної діяльності авторів граматики. Хоча в центрі уваги дослідниці такі терміносистема словотвору, О. Горда виокремлює характеристику лінгвістичної свідомості граматистів, на яке впливали освіта (вони отримали філологічне знання у трьох університетах Австро-Угорщини, зокрема Віденському, Львівському та Чернівецькому), прагнення сформувати норми для широкого кола українських школярів і знання концепції терміна в тогочасному науковому дискурсі, саме він і доносив ідею кодифікації терміносистем на народній основі²⁵.

Формування змісту категорії „**асиметрична ситуація спілкування**”. Набір вербальних та невербальних засобів вираження соціального статусу особи в асиметричних ситуаціях комунікації проаналізовано на матеріалі художнього дискурсу Івана Франка. Марія Гавриш (Гринишин) вважає, що цю

²¹ G. Macûk, *Do vitokiv sociolingvistiki, ...* s. 255-350.

²² Idem, *Formuvannâ teorii kodifikacii v ukrains'komu movoznavstvi Galičini (perša polovina XIX st.)* [v:] „Naukovî zapiski. Seriâ: filologičnî nauki (Movoznavstvo)”, vip. 30, 2000, s. 69-70.

²³ Idem, *Kodifikaciâ ukrains'koï movi v galic'kih gramatikah peršoï polovini XIX st.*, avtoref. dis. dokt. filol. nauk, Kiïv 2002.

²⁴ O. Gorda, *Stanovlennâ ta rozvitok slovotvirnoï terminologii v galic'kih škil'nih gramatikah ukrains'koï movi (druga polovina XIX- poč. XX st.)*, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2016.

²⁵ Idem, *Vzaemodiâ formi ta zmistu terminiv na poznačennâ prepozitivnih častin slova v galic'kih škil'nih gramatikah ukrains'koï movi (druga polovina XIX-XX st.)* [v:] *Mova v suspil'stvi: semantika, sintaktika, pragmatika/Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, za red. G. Macûk, Ā. Mitnik, O. Novikovoï, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, s. 29-42.

категорію потрібно розкривати за допомогою теорії мовленнєвих актів і жанрів, з урахуванням ідей лінгвопрагматики, стилістики та категорійної граматики. На сьогодні розроблено трирівневу теоретичну модель аналізу засобів вираження соціального статусу особи, яка включає мовленнєву, мовну та невербальну характеристики²⁶. Встановлено, що статус комуніканта зумовлює тип взаємодії на невербальному рівні. Поведінка комуніканта із вищим статусом зумовлює інтенсивні та ініціативні дії, які можуть принижувати адресата. Ознаки соціального статусу ілюструють мовні засоби фіксації невербальної поведінки²⁷.

Аналізуючи асиметричну ситуацію комунікації, важливо виявити і роль невербальних засобів, тобто як вони доповнюють, підсилюють і навіть заміщають вербальні засоби. Відомо, що жест є зовнішнім виявом внутрішнього стану людини. Тому М. Гавриш вважає, що лексикографічна систематизація жестів дозволить поглибити розуміння мовної та мовленнєвої характеристики мовців в ситуаціях домінування та підкорення²⁸.

Формування змісту категорії „**соціально-індивідуальна природа сімейної комунікації**” здійснює у своїх працях Оксана Трумко на підставі дослідження кореляції *комунікативна тактика - позамовний чинник*. Вона передбачає увагу до етнічної належності сім'ї, соціального статусу сім'ї, віку дітей в єдності з лінгвістичними (мовленнєвими актами, комунікативними смислами) та кількісними (частотність комунікативних тактик) показниками²⁹. Джерельну базу аналізу становлять художні твори І. Франка.

Особливості мовлення дітей до батьків розкрито за допомогою аналізу емпатії в сімейній комунікації. Взявши за основу теоретичні засади характеристики цього явища в міжособистісній комунікації, О. Трумко розкриває зміст експресивних мовленнєвих актів у мовленні дітей для висловлення емпатії у процесі спілкування з батьками³⁰. Рольові ознаки сімейної комунікації розкрито на матеріалі листування між І. Франком та його дружиною, О. Хорунжинською. Виявлено, що в процесі комунікації з дружиною адресант-чоловік реалізує інтенції спонукання, інформування та негативної оцінки, кожна з яких передбачає актуалізацію різних мовленнєвих актів: поради, прохання, запитання (інтенція спонукання), виправдання, згоди/незгоди (інформування), докору (негативної

²⁶ М. Gavriš, *Komunikativni zasobi viražennâ social'nogo statusu osobi v hudožnij prozi ĭvana Franka*, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2009.

²⁷ М. Grinišin, *Poklin âk neverbal'nij marker nižčogo social'nogo statusu lûdini* [v:] „Lingvistični studij”: zb. nauk. pr., vip. 16, 2008, s. 252-256.

²⁸ Idem, *Problema leksikografičnogo opisu žestiv dominuvannâ tapidkorennâ* [v:] „Ukraïns'ke movoznavstvo”, nr 38, 2008, s. 61-65.

²⁹ О. Trumko, *Social'no-individual'na priroda simejnoï komunikacii v hudožn'omu diskursi ĭvana Franka*, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2013.

³⁰ Idem, *Empatiâ âk zasib uspišnoï komunikacii v sim'ï (na materiali tvoriv ĭvana Franka)* [v:] „Mova i suspil'stvo”, vip. 10, 2019, s. 148-155.

оцінки)³¹. Очевидно, в перспективі актуальними були б і дослідження питань комунікації в сім'ї на прикладі усного мовлення.

Формування категорії „**соціальна природа імені людини**” на матеріалі не введених у контекст мовознавства метричних книг ХІХ – першої половини ХХ ст. досліджує Леся Дуда (Луньо). Праці розкривають особливості кореляцій *ім'я - соціально-професійний статус*, *ім'я - вік*, *ім'я - стать* та їх лінгвістичні показники, зокрема спектр та частотність, структуру, мотиви вибору імен. Розроблено методику аналізу міського іменника в діяхронії. Різні аспекти взаємодії імені та екстралінгвістичної інформації здійснено на матеріалі майже 25-ти тисяч антроповживань, зафіксованих у метричних книгах латинською, польською та українською мовами³². Див., для прикладу, статтю про корелятивний зв'язок *імя - віросповідання*³³.

Оскільки метричні записи про народження, крім антропонімних даних, містять соціальні характеристики найменованих, статистичні параметри та хронологічні вказівки щодо періоду найменування, Л. Дуда уклала словник „Іменник м. Львова першої половини ХХ ст.” (у друці). Теоретичні засади і практична цінність словника пройшли попередню апробацію³⁴.

Категорія „**суспільні функції української мови в церкві**” ілюструє взаємодію *мова - церква*, практично недосліджену в українській соціолінгвістиці. Розвиток функцій української мови в церкві постає як одна із мало відомих ознак мовної ситуації та мовної політики в 20-30-ті рр. минулого століття. Проаналізовано суспільні функції української мови як засобу богослуження та єдності вірян під час першого та другого етапів державотворення (1917-1918 рр.)³⁵. Для цього використано не тільки нові документи з інституційного державного та церковного дискурсу, але й вперше проаналізовано

³¹ Idem, *Іван Franko – Ol'ga Horunžins'ka: osoblivosti šimejnoi komunikacii* [v:] *Mova v suspil'stvi: semantika, sintaktika, pragmatika / Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, za red. G. Macûk, Ĭ. Mitnik, O. Novikovoï, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, c. 177-190.

³² L. Lun'o, *Social'na priroda imeni lûdini (na materialî metričnih knig latins'koû, ukrains'koû ta pol's'koû movami, XIX- perša polovina XX st.)*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, Kiïv 2013.

³³ L. Duda, *Rol' religijnogo činnika u formuvanni imennikal'viv'ân peršoï polovini XX st. (na materialî metričnih knig pro narodžennâ greko- tarimo-katolikiv)* [v:] *Tendencii rozvitku ukrains'koï leksiki*, t. 1, za red. Ĭ. Kononenko, Ĭ. Mitnik, S. Romanûk, Varšava – Ĭvano-Frankivs'k, 2014, s. 188-202.

³⁴ Idem, *Leksikografičnij opis imennika m. L'vova: sociolingvističnij pidhid (žinoči prosti imena)* [v:] *Mova v suspil'stvi: semantika, sintaktika, pragmatika / Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, za red. G. Macûk, Ĭ. Mitnik, O. Novikovoï, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, c. 207-220.

³⁵ G. Macûk, *Kurs na ukraïnizacii cerkvi. Čomu vin buv neefektivnim v Ukraïns'kij Narodnij Respublicî (UNR) 1917-1918 rr.?* [v:] *Mova v suspil'stvi: semantika, sintaktika, pragmatika / Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, za red. G. Macûk, Ĭ. Mitnik, O. Novikovoï, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, s. 103-115.

спогади та щоденники учасників подій (ілюструють продуктивність такого методу в соціолінгвістиці, як біографічний)³⁶.

З дослідженням взаємодії *мова - церква* пов'язаний і зміст категорії „**православізація греко-католиків**” в Російській імперії (XVIIIст.) та СРСР (XXст.). Насильницьке навернення в православну віру відбувалося в результаті геополітичних поділів територій, на яких проживали українці. Термін *насильницька православізація* доповнює терміногрупу „назви асиміляційних процесів” щодо української мови і функціонує разом з відповідниками *асиміляція, русифікація, полонізація, чехізація*³⁷ та ін.

Хоча про формування змісту категорії „**українізація в 20-30 рр. XX ст.**” (період уявного сприяння радянської влади розвитку суспільних функцій української мови) є вже чимало праць, однак нова архівна база, яку нещодавно ввели в обіг історики (спогади і документи) дозволяє отримати нові висновки про процес більшовицької „українізації” в 20-30 рр. минулого століття. На підставі аналізу листування між комуністичними керівниками (Ленін – Сталін), документів про діяльність партійної влади, зібраних доносів на інтелігенцію, документів про таємні наміри Державного політичного управління (тогочасна служба безпеки) щодо нищення української наукової та церковної української інтелігенції (яка розвивала суспільні функції української мови)³⁸ розкрито картину політичної маніпуляції мовним питанням для насадження радянської ідеології.

Характеристика взаємодії мова - нація на прикладі вивчення праць про українську мову науковців з української діаспори. У руслі концепції про мовну єдність нації Г. Мацюк проаналізувала соціолінгвістичні аспекти мовознавчих робіт випускника Львівського університету в 1929-1937 рр. і відомого ономаста Канади Я.-Б. Рудницького (1910-1995), автора більше, ніж 2900 праць. Образ мови, який він конструює, постає як індивідуалізація дійсності у зв'язку з ідеологією, контекстом культури, історії, міграцією та як вроджене право людини. Актуалізація положень Я. Рудницького (а він відштовхувався „від думки Ф. де Сосюра, що мова як соціальне і лінгвістичне явище може мати різні зв'язки із законом держави чи нації: мова може бути легально визнана чи цілком заборонена в суспільному житті, її можуть юридично прийняти в якійсь ділянці внутрішнього життя чи можуть використовувати або не використовувати в навчанні”) дозволяє виявити правовий контекст зв'язків між мовою та суспільством, саме він дозволив ученому для аналізу української мовної дійсності вперше

³⁶ Idem, *Svits'ka ta cerkovna vlada pro suspil'ni funkciï ukraïns'koï movi: period Ukraïns'koï Deržavi get'mana Pavla Skoropads'kogo (29 kvitnâ 1918 r., 14 grudnâ 1918 r.)* [v:] „B”lgarska ukrainistika”, br. 8, Sofiâ 2019, C:/Users/user/Downloads/Al_8%20(1).pdf

³⁷ Idem, *Pravoslavizaciâ âk suspil'nij fenomen ta kategoriâ îstoričnoï sociolingvistiki* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 7, 2019, s. 23-33.

³⁸ Idem, *Vpliv ideologii na movu, movoznavstvo i movoznavciv: štrihi do obrazu ukraïns'kogo suspil'stva peršoi tretini XX stolittâ* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 6, 2018, s. 199-216.

увести в обіг новий термін *лінгвоцид* та його похідні *лінгвоцидні засоби*, *свобода мови*, *свобода мовлення*³⁹.

3. Сучасний соціум крізь призму лінгвістичного аналізу

Взаємодія мова – національна безпека як нову ознаку предметного поля української соціолінгвістики актуалізує сучасна мовна ситуація, ускладнена агресією проти України (російсько-українська війна, дискурсивна гібридна війна, згортання функцій української мови на тимчасово окупованих територіях та ін.). Тому лінгвістичний сегмент знання про суспільство може відігравати роль одного із засобів творення нової культури безпеки. Теоретичний потенціал сучасного мовознавства постає як підґрунтя для здійснення лінгвістичного аудиту суспільної комунікації (охоплює різні соціогрупи та різних політичних акторів, відправників інформації) і як передумова підготовки філологів-експертів, запит на яких є в сучасному суспільстві⁴⁰. Важливу роль відіграє питання, наскільки навчальні плани підготовки фахівця-україніста відповідають безпековому виміру української гуманітарної освіти⁴¹.

В умовах сучасних ризиків в українському суспільстві важливо сформувати стійку мовну особистість студента-філолога. Цьому сприяють дисципліни соціолінгвістичного циклу в навчальних програмах філологічних факультетів (про склад предметів у Львівському університеті ми вже згадували на початку статті). Дисципліни соціолінгвістики реалізують свою безпекову місію: забезпечують знання про соціокультурну та політичну ситуацію в Україні, сприяють опірності пропаганді та лінгвістичній агресії Російської Федерації проти України, розширюють усвідомлення ролі мов в Україні та різних суспільствах⁴².

Відомо, що дослідження **сучасної мовної політики та ситуації** як об'єкта аналізу соціолінгвістики передбачає увагу до методів і шляхів влади та суспільства

³⁹ Idem, *Obraz movi v suspil'stvi: metodologîâ konstruïvannâ v naukovomu diskursi* Á. B. Rudnic'kogo (1910-1995) [v:] *Na storožî slova, zbirnik nauk. prac' na pošanu profesora Vasila Grešuka*, відп. ред. V. Kononenko. Івано-Франківс'к 2019, s. 203-213.

⁴⁰ Idem, *Lingvističnij audit komunikacij v suspil'stvi âk odinîz instrumentiv komunikativno-kontentnoï bezpeki* [v:] *Materiali Mižnarodnogo forumu z krizovosti komunikacij, Kontentno-potokovî modeli âk taktični instrumenti komunikacijno-kontentnoï bezpeki*, за ред. І. Толока та ін., Київ 2017, s. 220-223.

⁴¹ G. Macûk, І. Mitnik, *Dinamika komunikativnoï kompetentnosti fahivcâ-ukraïnista v konteksti vimog sučasnogo sociokul'turnogo i političnogo Seredoviša Ukraïni i Pol'si* [v:] *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht. Dialog mov – dialog kul'tur. Ukraïna i svit*, IX Mižnarodna naukova Īnternet-konferenciâz ukraïnistiki, München 1-4 November 2018, за ред. O. Novikovoï, München 2019, s. 101-111.

⁴² G. Macûk, *Disciplini sociolingvistiki âk realizaciâ bezpekovogo vimiru humanitarnoï osviti: dosvid L'vivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Īvana Franka Sociolingvističeznannâ âk zasib formuvannâ novoï kul'turi bezpeki: Ukraïna – svit* [v:] *Īl Mižnarodna naukova konferenciâ, materiali 22-23 listopada 2018 r.*, за ред G. Macûk, L'viv 2018, s. 78.

щодо впровадження різних мов у вжиток, аналізу ставлення до мов в умовах диглосії чи білінгвізму, освоєння нових мов у новому середовищі, до питань мовної політики та мовного законодавства (не тільки внутрішнього, але і зовнішнього), до аналізу міжособистісної чи міжкультурної комунікації (в соціогрупі, на робочому місці, в церкві та ін. групах людей) тощо з метою попередження конфліктної ситуації.

На підставі аналізу лінгвістичних засад мовного облаштування світу, універсального та ідіоетнічного компонентів в цьому облаштуванні (шляхом огляду мовних політик та демографічно-комунікативної потужності мов і заходів на їхню підтримку) Г. Мацюк формує концепцію прикладної соціолінгвістики і розкриває напрями мовної політики в Україні періоду СРСР (з метою творення нової ідентичності „радянський народ” та формування функцій російської мови як мови міжнаціонального спілкування). Схарактеризовано перебіг мовної політики та ознаки мовної ситуації в роки незалежної держави: на підставі соціологічних даних про ставлення до мов у різних регіонах, аналізу законодавчих ініціатив представників провладних та опозиційних політичних партій, визначення ролі Європейської Хартії регіональних та міноритарних мов, функцій української та російської мов в освіті, державному управлінні, телебаченні та ЗМІ) тощо⁴³.

Підкреслимо, що вивчення питань мовної ситуації вимагає розвитку методології соціолінгвістичних досліджень. Наприклад, які принципи аналізу мали б формувати основу праць про конкретні мовні ситуації в різних країнах світу і, звичайно, в Україні? Одна із запропонованих моделей опису⁴⁴ полягає в застосуванні лінгвонаціосоціологічного принципу аналізу, пов'язаного із сучасними підходами до розкриття мови в новій парадигмі (тобто антропоцентризмом, експансіонізмом та функціоналізмом). Зазначена модель базується на використанні змісту різних категорій, зокрема „мова”, „нація”, „етнос”, „ідентичність”, „монолінгвізм”, „багатомовність”, „націоналізм”, „державна” та ін. Звичайно, вразливість застосування цього принципу в тому, що всі ці категорії – динамічні величини, і досьогодні вони реалізують різні змісти з контексту різних державних ідеологій та рівня розвитку демократій.

Оскільки вивчення питань мовної політики та мовної ситуації вимагає розробки нових теоретичних підходів, Г. Мацюк для аналізу мовної ситуації (йдеться про 1991-2013 рр. в Україні) використовує нову соціолінгвістичну теорію інституційного мовного менеджменту (іншими словами, теорію ефективності управління мовними проблемами на рівні держави, теорію започаткували праці зарубіжних мовознавців у кінці двадцятого століття). Зміст поняття **„інституційний мовний менеджмент”** досліджено⁴⁵ з урахуванням прийнятого

⁴³ Idem, *Prikladna sociolingvistika. Pitannâ movnoï politiki*, L'viv 2009, s. 112-185.

⁴⁴ Idem, *Teoretični zasady opisu movnih situacij u kontekstî prikladnoï sociolingvistiki* [v:] „Sučasni problemi movoznavstva taliteraturoznavstva”, vip. 13, 2009, s. 66-70.

⁴⁵ Idem, *Rozvitok teorii sučasnoï sociolingvistiki: formuvannâ zmistu ponâtâ „institutijnij movernij menedžment”* [v:] „Mova i suspil'stvo”, vip. 4, 2014, s. 12-32.

в 2012 р. антиконституційного закону „Про засади державної мовної політики” (провладні політики – „Партія регіонів”, президент В. Янукович). Обґрунтовано законотворчість навколо концепту „українська мова як єдина державна” до 2012 р. і „багатомовність як українсько- російська двомовність” після Закону 2012 р. Виокремлено проблеми, які знижували ефективність управління мовними питаннями держави: особливості мовного ужитку (мовна та національно-політична гетерогенність, обґрунтування правового статусу мов у законодавстві), ставлення до мов у регіонах, економічної підтримка мов, політичні мотиви захисту прав російськомовних громадян. Сформульовано висновок про те, що мовний менеджмент на рівні держави повинен здійснюватися незалежно від програм політиків, які приходять до влади. (Додамо, що в лютому 2019 р. Конституційний суд України визнав Закон 2012 р. антиконституційним, а 25 квітня 2019 р. Верховна Рада ухвалила Закон „Про забезпечення функціонування української мови як державної”).

Розкриттю ще однієї ознаки мовної ситуації сприяє введене в контекст соціолінгвістики поняття „**дискримінація за мовною ознакою**”. Його зміст формують положення міжнародних та українських законів для попередження дискримінації. Порушення мовних прав людини постає як показник мовної ситуації в Україні 2010-2013 рр. (при владі „Партія регіонів”, президент В. Янукович). Актуалізовано значення термінів *дискримінація за мовною ознакою* і *мовне право людини*. Виявлено відсутність цих термінів у словникових джерелах: з 12-ти використаних українських тематичних словників лише один фіксує значення терміна *дискримінація*. Він і його похідні функціонують у мові ЗМІ (*дискримінаційний, дискримінувати, дискримінатор*). Дискримінаційне ставлення до носіїв мов передають також терміни *расизм, шовінізм, ксенофобія, українофобія*, значення яких словники теж рідко фіксують. Здійснений аналіз базувався на систематизованих прикладах дискримінації за мовною ознакою. Зроблено висновок про потребу дослідження порушень мовних прав у предметному полі сучасної соціолінгвістики з урахуванням міждисциплінарного підходу⁴⁶.

Розкриттю дискримінації за мовною ознакою підпорядкований аналіз категорії „**мова ворожнечі як форма дискурсивної дискримінації**”, увагу до якої зумовила мовна ситуація в Україні в 2010-2013 рр. (за соціологічними дослідженнями, найвищі показники дискримінації за мовою тоді були саме в українців). Г. Мацюк аналізує зміст поняття з урахуванням положень міжнародного та українського законодавства. Підґрунтям для аналізу послужили теорія мовної особистості, соціальної комунікації та дискурс-аналіз. Виявлено, що дефініція терміна *мова ворожнечі* з’явилася в міжнародному законодавстві тільки в 1997 р. В Україні увагу до проблеми актуалізували ЗМІ. Підтримуємо думку авторки про те, що мовознавчий аналіз мови ненависті як форми дискурсивної

⁴⁶ Idem, *Pro potrebu doslidžennâ problemi „diskriminaciâ za movnoû oznakoû” v ukraïns'kij sociolingvistici* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 2, 2014, s. 97-111.

дискримінації доповнює характеристику мовних ситуацій в періоди їхніх загрозлених станів⁴⁷.

Характеристика лінгвістичного ландшафту сучасної України. Відомо, що теорія лінгвістичного ландшафту почала свій активний розвиток з кінця минулого століття. Спершу вона розвивалася в контексті соціолінгвістики, сьогодні це вже самостійний напрям досліджень, який передбачає міждисциплінарний підхід до аналізу питань громадського простору і водночас вимагає створення нових моделей опису щодо конкретних населених пунктів чи територій для вивчення багатомовності, ознак мовної ситуації, передумов реалізації мовної політики і под. Громадський простір вже незалежної України довго не змінювався, за винятком західних і частково центральних областей. Г. Мацюк почала вивчати лінгвістичний ландшафт як вияв взаємодії мови і влади⁴⁸ (в основі статті доповідь на XXIV International Congress of Onomastic Sciences (Барселона, 5-9 вересня 2011 р.), а також як зв'язок мови та ідентичності⁴⁹. Після 2015 р., часу прийняття декомунізаційних законів, по всій території України відбулося звільнення ландшафту від назв із ідеологічною (комуністичною) семантикою. Цей процес постав як вияв взаємодії мови та ідеології⁵⁰, який доповнила доповідь на 4th International Conference on Onomastics „Name and Naming” в Бая Маре (Румунія), вересень 2017 р.⁵¹.

Здійснений аналіз засвідчив, що історично знаки лінгвістичного ландшафту України по-різному реалізували свою інформативну та символічні функції. Як правило, ці знаки змінювалися під впливом ідеології і за роки СРСР перетворилися в маркери візуалізації радянських цінностей. Зміни знаків громадського простору відбувалися на основі законодавчого підґрунтя. Погоджуємося із міркуваннями авторки публікацій, що в сучасних умовах звільнення від радянської ідеології стає важливим кроком у формуванні національної безпеки України.

Аналіз мовлення соціогруп. У працях Адріани Чучвари досліджено неофіційний іменник в соціогрупі „школярі” за допомогою соціолінгвістичного

⁴⁷ Idem, *Rozvitok teorii sociolingvistiky: formuvannâ zmistu ponâttâ „mova vorožečî” âk formi diskursivnoï diskriminacii* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 3, 2016, s. 111-123.

⁴⁸ Idem, *Urban Street Names as a Marker of Language/Authority Interaction in Ukraine: Soviet (1922–1991) and Post-Soviet Periods (1991–2011)* [in:] „Names in daily life. Biblioteca tècnica de política lingvística”, № 11, Barselona 2014, p. 361-369, <http://www.gencat.cat/ llengua/BTPL/ ICOS2011/040.pdf>

⁴⁹ Idem, *Pro prirodu vzaêmudiï movi ta identičnosti v Ukraïni (na materialî mîs'kogo urbanîmikonu radâns'kogo radâns'kogo ta postradâns'kogo periodiv)* [v:] *Ukraïnocentrizm naukovoï sumlînnâ, zbîrnik nauk. prac' na poșanu profesora Zenoviâ Terlaka*, vidp. red Bilous M., L'viv 2014, s. 539-565.

⁵⁰ Idem, *Lingvističnij landšaft Ukraïni âk vzaêmudiâ movi ta ideologiï: minule i s'ogodennâ* [v:] „Mova isuspil'stvo”, vip. 8, 2017, s. 71-83.

⁵¹ Idem, *Marking Ukrainian's public space as interaction of language and ideology: past and present* [in:] *Name and Naming. Sacred and Profane in Onomastics*, O. Felecan (ed.), Baja Mare 2017, p. 889-900.

та когнітивного підходів. Достовірність отриманих результатів аналізу забезпечили праці із соціолінгвістики, ономастики, когнітивного мовознавства, соціології, педагогіки, психології та відповідні методи аналізу, зокрема анкетування, невиключеного спостереження, корелятивного аналізу, порівняльний, елементи кількісного аналізу, див автореферат дисертації⁵². За допомогою аналізу такої ознаки мовної компетенції школярів, як відповідність прізвиськ нелітературним формам, дослідниця розкриває вербально-семантичний рівень у структурі мовної особистості школяра. Матеріалом для аналізу послужили відповіді на запитання анкети учнів із 227 загальноосвітніх шкіл Львівської області, причому із трьох типів населених пунктів (сіл, міст і містечок). Прізвиська розглянуто з погляду порушення орфографічних, лексичних, граматичних та словотвірних норм літературної мови⁵³.

На цій же вибірці А. Чучвара аналізує зв'язок *прізвисько – місце проживання*. Мовну компетенцію учнів розкривають такі ознаки, як відповідність прізвиськ літературній мові та нелітературним формам мови. Про лінгво-когнітивний і мотиваційний рівні в структурі мовної особистості школяра (пов'язані із його знанням про світ і людину) засвідчує семантика твірних основ і мотиви появи неофіційних імен⁵⁴.

Соціогрупа „політична еліта”. Комунікацію між політиками та представниками різних соціогруп у лінгвокультурах обрала за об'єкт аналізу Мар'яна Рослицька, досліджуючи змістові та формальні характеристики прецедентних імен як передумову їхнього функціонування в політичній комунікації. Праці дослідниці розкривають формально-семантичні показники прецедентних імен, їхню роль у техніках впливу адресата-політика на адресатів, представників різних соціогруп. Прецедентні імена постають як маркери ідеології адресантів-політиків, а також конструюють ідентичності адресанта та адресатів⁵⁵ та ін.

За джерельну базу дослідження обрано тексти промов президентів України (203 промови), Польщі (200 промов) та Франції (198 промов) за період з 1991 по 2016 рр. Матеріалом для аналізу послужили одиниці українською, польською та французькою мовами. У дослідженні використано описовий метод, що посприяв характеристиці й каталогізації сфер-джерел та тематичних груп виявлених прецедентних імен; зіставний аналіз, який дозволив виявити універсально та національно-прецедентні імена, а також спільні та відмінні ознаки

⁵² А. Čučvara, *Sociokognitivni činniki formuvannâ prizvis'ka školâra (na materialî neoficijnogo imennika učniv L'vivs'koï oblasti)*, Avtoref.dis. kand. filol. nauk, L'viv 2013.

⁵³ Idem, *Vpliv prostoriččâ na formuvannâprizvis'k u sociogrupi „školâr”* [v:] „Mova i suspil'stvo”, vip. 7, 2016, s. 85-92.

⁵⁴ Idem, *Pro realizaciû vzaêmodiï mova – teritoriâ: novî aspekti analizu neoficijnogo imennika školâra sela, mista i mistečka* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 4, 2016, s. 301-310.

⁵⁵ М. Roslic'ka, *Precedentne im`â v političnomu diskursi: formal'no-semantičnî oznaki i sociopragmatičnij potencijal (na materialî promov prezidentiv Ukraïni, Pol'si ta Franciï kin. XX - poč. XIX st., avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2019.*

їхньої формальної реалізації; контекстний аналіз уможливив виокремлення конотативних елементів цих одиниць у висловлюваннях⁵⁶.

М. Рослицька стверджує, що прецедентні імена є засобами мовленнєвого впливу на адресата, співвідносяться з ідеологемами і маркують ідеологію політичних лідерів. Ідеологічні переконання президентів різних держав постають шляхом прямої вербалізації ідеологем за допомогою ключових слів та шляхом опосередкованої декларації ідеологічних цінностей⁵⁷.

4. Розвиток методики викладання дисциплін соціолінгвістики

Потреба впровадження дисциплін соціолінгвістики в навчальні плани університету зумовила увагу до питань, пов'язаних із програмами дисциплін, змістом курсів та методами і прийомами їх викладання. Цю роботу розпочато із укладання програми „Основи соціолінгвістики” для студентів філологічного факультету Львівського університету (2005 р.) та з доповіді проф. Г. Мацюк про роль соціолінгвістики в ієрархії дисциплін мовознавчого циклу на міжнародній конференції „The language policy of the EU and European university education” (Велико Тирново, 5-7 жовтня, 2005 р.)⁵⁸. Філологічний факультет Львівського університету став місцем апробації різних видів методичної роботи для покращення результатів вивчення проблем соціолінгвістики. Тут неодноразово були проведені школи-семінари із соціолінгвістики для студентів різних університетів, конкурси соціолінгвістичних досліджень. Наприклад, див. про методику проведення Українсько-німецького студентського семінару із соціолінгвістики у збірнику статей і тез українських та німецьких студентів, які брали участь у міжнародному соціолінгвістичному проекті 2010 р.⁵⁹

Програма спеціалізації із соціолінгвістики „Політична комунікація” 2015 р. містить тематику і літературу до нових дисциплін для студентів 2-4 курсів (дисципліни на вибір): „Соціолінгвістика”, „Мовна політика: світ і Україна”, „Мова та ідеологія”, „Мова та ідентичність”, а також набір дисциплін для магістрів: „Політична комунікація”, „Теорія і методи аналізу політичного дис-

⁵⁶ Idem, *Komunikaciâ političnij lider-suspil'stvo: зміstovî, formal'nî ta funkcional'nî harakteristiki universal'no-precedentnih imen* [v:] „Mova i suspil'stvo”, vip. 10, 2019, s. 164-170.

⁵⁷ Idem, *Precedentni imena âk ideologični markeri u promovah prezidentiv Ukraïni, Pol'si ta Franciï* [v:] *Aktual'nî pitannâ ta problemi rozvitku sučasnoï movi ta literaturi*, Odesa 2017, s. 82-86.

⁵⁸ H. Matsyuk, *A new role for Sociolinguistics in the hierarchy of Linguistics disciplines (the experience of Ukraine)* [в:] *Езикова та политика на Европейския съюз и европейското университетско пространство*, Велико Търново, 5-7 октомври 2005 г., т. 2, Велико Търново 2006, s. 217-230.

⁵⁹ *Mižnarodni zobov'âzannâ Ukraïni ta Nimeččini v kontekstî êvropejs'koï movnoï politiki: ukrains'ko-nimeck'ij students'kij seminar iz sociolingvistiki*, za red. G. Macûk, L'viv 2010.

курсу”, „Лінгвориторичні параметри політичного дискурсу”, „Мова, суспільна думка і пропаганда”, „Соціолінгвістичний практикум”, „Методика викладання дисциплін соціолінгвістики у вищій школі”, „Магістерський семінар із соціолінгвістики”⁶⁰. Однак є труднощі з оновленням навчальних планів цими дисциплінами, оскільки предмети, як правило, мають статус тільки вибіркових⁶¹.

Різні види методичної роботи актуалізували потребу підручників та словників соціолінгвістики. Відомо, що після розпаду СРСР усі новоутворені незалежні держави отримали у спадок проблеми мовного життя, однак які, як стверджує проф. Юліане Бестерс-Дільгер (керівник міжнародного проекту, присвяченого вивченню питань мовної політики та ситуації)⁶², були найскладнішими саме в Україні. Виникло питання про методику викладання дисциплін, пов’язаних із розкриттям ознак мовної ситуації та мовної політики в Україні. У 2006 р. проф. Г. Мацюк впровадила дисципліну „Прикладна соціолінгвістика”, предметне поле якої охоплює характеристики мовного життя в різних країнах світу та в Україні. В основу аналізу покладено поняття „свідомий вплив на розвиток мови” Празької лінгвістичної школи, що стало базовим для розкриття політичних впливів на функції мов в історії та сьогоденні. (Зрозуміло, що написаний в 2009р. підручник „Прикладна соціолінгвістика: питання мовної політики”⁶³ вимагає оновлення новим ілюстративним матеріалом і перевидання).

Уже згаданий японсько-український словник соціолінгвістичних термінів Ю. Дзябко вийшов у 2019. Сьогодні над укладанням соціолінгвістичних довідників працюють М. Гавриш, О. Бутковська, Л. Дуда, М. Рослицька. Нові джерела сприятимуть не тільки розвиткові методики викладання дисциплін соціолінгвістичного циклу, а й розпочнуть формування нового напрямку української лексикографії.

Висновки

Проаналізовані праці засвідчують про зв’язок досліджень з українською мовною дійсністю та з різними лінгвокультурами. Отримані результати стосуються питань історичної, теоретичної, прикладної та когнітивної соціолінгвістики.

Дослідження розвивають зміст таких категорій: „українська соціолінгвістична традиція”, „періоди розвитку знання про суспільну природу мови”, „соціологічний напрям в українському мовознавстві”, „кодифікація”, „кодифікація на народній основі”, „асиметрична ситуація спілкування”, „соціально-індивідуальна природа сімейної комунікації”, „соціальна природа імені

⁶⁰ G. Macûk, *Programa specializacii iz sociolingvistiki „Politična komunikaciâ”*, L'viv 2015.

⁶¹ G. Macûk, I. Mitnik, *Dinamika komunikativnoi kompetentnosti fahivcâ-ukrainista ...*, s. 101-111.

⁶² *Movna politika i movna situaciâ: analiz i rekomendacii*, za red. U. Besters-Dil'ger, Kiïv 2008.

⁶³ G. Macûk, *Prikladna sociolingvistika. Pitannâ movnoi politiki*, L'viv 2009.

людини”, „суспільні функції української мови в церкві”, „православізація греко-католиків”, „українізація в 20-30 рр. ХХ ст.”. Дослідники також аналізують сучасні аспекти взаємодій *мова - нація, мова - національна безпека*, поняття „інституційний мовний менеджмент”, „дискримінація за мовною ознакою”, „мова ворожнечі як форма дискурсійної дискримінації”, „лінгвістичний ландшафт”, неофіційний іменник в соціогрупі „школярі”, комунікацію в соціогрупі „політична еліта” та ін.

Усе ще невеликий жанровий репертуар соціолінгвістичних праць, як і потреба нових підручників та словників, яка не вирішена в українському мовознавстві, дозволяють виокремити перспективні напрями соціолінгвістичного аналізу. Вважаємо, що сьогодні важливо підготувати і видати підручники та словники до всіх дисциплін, які слухають студенти. Водночас потрібно продовжити видання щорічного збірника „Мова і суспільство” та колективної монографії „Мова в суспільстві: семантика, синтактика, прагматика”(ч.1), які не тільки відіграють важливу роль у формуванні нових ідей, але й розпочали діалог між українськими та зарубіжними мовознавцями в обговоренні соціолінгвістичних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

Applied Sociolinguistics, Peter Trudgill (ed.), London 1984.

Auer A., Peersman C., Pickl S., Ruttenand R. V. G., *Historical sociolinguistics: the field and its future*, „Journal of Historical Sociolinguistics”, 1(1), Berlin 2015, p. 1-12.

Bricin V., *Sociolingvistička* [v:] *Ukraïns'ka mova. Enciklopediâ*, za red. V. Rusanivs'kogo ta ін., Kiïv 2007, s. 654.

Butkovs'ka O., *Strukturno-semantični osoblivosti terminiv sociolingvistički v Ukraïns'kij, pol'skij ta anglijs'kij movah*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2016.

Čučvara A., *Sociokognitivni činniki formuvannâ prizvis'ka školâra (na materialî neoficijnogo imennika učniv L'vivs'koï oblasti)*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2013.

Čučvara A., *Vpliv prostoriččâ na formuvannâ prizvis'k u sociogrupi „školâr”* [v:] „Mova i suspil'stvo”, vip. 7, 2016, s. 85-92.

Čučvara A., *Pro realizaciû vzaêmodiï mova – teritoriâ: noviaspekti analizu neoficijnogo imennikâ školâra sela, mista i mistečka* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 4, 2016, s. 301-310.

Duda L., *Rol' religijnogo činnika u formuvanni imennikal'viv'ân peršoi polovini HH st. (na materialî metričnih knig pro narodžennâ greko- ta rimo-katolikiv)* [v:] *Tendenciï rozvitku Ukraïns'koï leksiki ta gramatiki*, za red. Ī. Kononenko, Ī. Mitnik, S. Romanûk, Varšava – Īvano-Frankivs'k, 2014, s. 188-202.

Duda L., *Leksikografičnij opis imennika m. L'vova: sociolingvističnij pîdhiđ (žînoči prosti imena)* [v:] *Mova v suspil'stvi: semantika, sintaktika, pragmatika/Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, za red. G. Macûk, Ī. Mitnik, O. Novikovoï, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, c. 207-220.

- Dzâbko Ū., *Âderna zona mikropolâ „movnapolitika” v ukrâins'kij ta âpons'kij movah* [v:] *Movni i konceptual'ni kartini svitu*, vidp. red. O. Čeredničenko, vip. 40, Kiïv 2012, s. 35-39.
- Dzâbko Ū., *Semantična struktura terminologičnogo polâ „movnapolitika” v ukrâins'kij ta âpons'kij movah*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2015.
- Dzâbko Ū., *Âpons'ko-ukrâins'kij slovník sociolingvističniih terminiv: terminologične pole „movna politika”*, L'viv 2019.
- Fernandez F. M., *A Framework for Cognitive Sociolinguistics*. London and New York 2017.
- Gavrišm M., *Komunikativni zasobi viražennâ social'nogo statutu osobi v hudožnij prozi ĭvana Franka*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2009.
- Gorda O., *Stanovlennâ ta rozvitok slovotvirnoï terminologii v galic'kih škil'nih gramatikah ukrâins'koï movi (druga polovina XIX- poč. XX st.)*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2016.
- Gorda O., *Vzaëmodiâ formi ta zmistu terminiv na poznačennâ prepozitivnih častin slova v galic'kih škil'nih gramatikah ukrâins'koï movi (druga polovina XIX-XX st.)* [v:] *Mova v suspil'stvî: semantika, sintaktika, pragmatika/Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, za red. G. Macûk, ĭ. Mitnik, O. Novikovoï, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, c. 29-42.
- Grinišin M., *Poklin âk neverbal'nij marker nižčogosocial'nogo statusu lûdini* [v:] „Lingvistični studii”: zb. nauk. pr., vip. 16, Donec'k 2008, s. 252-256.
- Grinišin M., *Problema leksikografičnogo opisu žestiv dominuvannâ ta pidkorennâ* [v:] „Ukrâins'ke movoznavstvo”, nr 38, 2008, s. 61-65.
- Lun'o L., *Social'na priroda imeni lûdini (na materialî metričniih knig latins'koû, ukrâins'koû ta pol's'koû movami, XIX- perša polovina XX st.)*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, Kiïv 2013.
- Macûk G., *Formuvannâ teorii kodifikacij v ukrâins'komu movoznavstvî Galičini (perša polovina XIX st.)* [v:] „Naukovij zapiski. Seriâ: filologični nauki (Movoznavstvo)”, vip. 30, 2000 s. 62-70.
- Macûk G., *Kodifikaciâ ukrâins'koï movi v galic'kih gramatikah peršoï polovini XIX st.*, avtoref. dis. dokt. filol. nauk, Kiïv 2002.
- Matsyuk H., *A new role for Sociolinguistics in the hierarchy of Linguistics disciplines (the experience of Ukraine)* [v:] *Ezikovata politika na Evropejskiâ s"ûz i evropejskoto universitetsko prostranstvo*, Veliko T"rnovo, 5-7 oktombri 2005 g., Veliko T"rnovo 2006, t. 2, s.217-230.
- Macûk G., *Termin u sociolingvističniih tradiciâh* [v:] „Ucrainica II”, sborníc článků, 2, Olomouc 2006, c. 477-482.
- Macûk G., *Do vitokiv sociolingvistikii. Sociologičnij naprâm u movoznavstvî*, L'viv 2008.
- Macûk G., *Pitannâ filosofii movi v nimec'komovnij lingvisticî, abo pro „ruh u movoznavstvî”*: G. Šuhard, K. Fossler, J. L. Vajserger [v:] *Magistr gri slova*, ukl. O. Âsinovs'ka, L. Svaričevs'ka, L'viv 2009, s. 258-268.
- Macûk G., *Prikladna sociolingvistika. Pitannâ movnoï politiki*, L'viv 2009.
- Macûk G., *Sociologičnij pidhid do movi v ukrâins'kij lingvističnij tradiciî* [v:] „Visnik L'vivs'kogo universitetu”, Seriâ filologična, vip. 46, 2009, s. 3-15.
- Macûk G., *Vzaëmodiâ idej movoznavstva i sociologii: kontekst ukrâins'koï lingvističnoï tradiciî* [v:] „Naukovij visnik Černivec'kogo universitetu”, vip. 475-477, Slov'âns'ka filologîâ, Černivci 2009, s. 223-229.

- Macûk G., *Teoretični zasadi opisu movnih situacij u kontekstî prikladnoî sociolîngvistiki* [v:] „Sučasni problemi movoznavstva taliteraturoznnavstva”, vidp. red. Ĭ. Sabodaš, vip. 13, UŹgorod 2009, s. 66-70.
- Macûk G., *Sučasna sociolîngvistika: tendenciî v rozvitku teoriî zavdannâ* [v:] „Mova ĭ suspil'stvo”, vip. 1, 2010, s. 5-20.
- Macûk G., *Etapi rozvitku ukraîns'koî sociolîngvistiki* [v:] “Sociolîngvistični studii”, Kiïv 2010, s.17-22.
- Macûk G., *Suspil'na priroda movi v radâns'komu movoznavstvî: koncepciâ M. Marra* [v:] „Lîngvistični studii”, zb. nauk.prac', vip. 20, 2010, s. 44-54.
- Macûk G., *Sociolîngvistika âk integracijnij naprâm doslidžen' v umovah sučasnoî paradigmi: miŹnarodnij dosvid j ukraîns'ka perspektiva* [v:] „Naukovî zapiski Naukm”, Filologični nauki (Movoznavstvo), t. 137, 2012, s 28-34.
- Macûk G., *Pro prirodu vzaêmudiî movi ta identičnosti v Ukraîni(na materialî miš'kogo urbanimikonu radâns'kogo radâns'kogo ta postradâns'kogo periodiv)* [v:] *Ukraînocentrizm naukovogo sumlînnâ*, zbîrnik nauk. prac' na pošanu profesora Zenoviâ Terlaka, vidp. red Bilous M., L'viv 2014, s. 539-565.
- Macûk G., *Pro potrebu doslidžennâ problemi „diskriminaciâ zamovnoû oznakoû” v ukraîns'kij sociolîngvističî* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 2, 2014, s. 97-111.
- Macûk G., *Rozvitok teoriî sučasnoî sociolîngvistiki: formuvannâ zmîstu ponâtâ „înstituciijnij movnij menedŹment”* [v:] „Mova ĭ suspil'stvo”, vip. 4, 2014, s. 12-32.
- Macûk G., *Programa specializaciî iz sociolîngvistiki „Politična komunikaciâ”*, L'viv 2015.
- Macûk G., *Rozvitok teoriî sociolîngvistiki: formuvannâ zmîstu ponâtâ „mova voroŹnečî” âk formi diskursivnoî diskriminaciî* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 3, 2016, s. 111-123.
- Macûk G., *Lîngvističnij audit komunikaciî v suspil'stvî âk odinîz îstrumentiv komunikativno-kontentnoî bezpeki* [v:] *Materiali MiŹnarodnogo forumu z krîzovosti komunikacij*, „Kontentno-potokovî modeli âk taktični îstrumenti komunikacijno-kontentnoî bezpeki, za red. Ĭ. Toloka ta ĭn., Kiïv 2017, s. 220-223.
- Macûk G., *Lîngvističnij landsaft Ukraîni âk vzaêmudiâ movi ta îdeologiî: minule ĭ s'ogodennâ* [v:] „Mova isuspil'stvo”, vip. 8, 2017, s. 71-83.
- Macûk G., *Disciplîni sociolîngvistiki âk realizaciâ bezpekogovimîru gumanîtarnoî osvîti: dosvid L'viv'skogo nacional'nogo universitetu ĭmeni Ĭvana Franka Sociolîngvističneznannâ âk zasîb formuvannâ novoî kul'turi bezpeki: Ukraîna – svît* [v:] *Ĭ MiŹnarodna naukova konferenciâ, materialî 22-23 listopada 2018 r.*, za red G. Macûk, L'viv 2018, s. 76-78.
- Macûk G., *Vpliv îdeologiî na movu, movoznavstvo ĭ movoznavciïv: štrihi do obrazu ukraîns'kogo suspil'stva peršoi tretini XX stolîtâ* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 6, Warszawa 2018, s.199-216.
- Macûk G., *Obraz movi v suspil'stvî: metodologiâ konstruiïvannâ v naukovomu diskursî Â. B. Rudnic'kogo (1910-1995)* [v:] *Na storožî slova, zbîrnik nauk. prac' na pošanu profesora Vasilâ Grešuka*, vidp. red. V. Kononenko, Ĭvano-Frankivs'k 2019, s. 203-213.
- Macûk G., *Kurs na ukraînizaciû cerkvi. Čomu vîn buv neefektivnimv Ukraîns'kij Narodnij Respublicî (UNR)1917-1918 rr.* [v:] *Mova v suspil'stvî: semantika, sintaktika, pragmatika/Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, za red. G. Macûk, Ĭ. Mitnik, O. Novikovoi, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, s. 103-115.
- Macûk G., *Svîts'ka ta cerkovna vlada pro suspil'nî funkciîukraîns'koî movi: period Ukraîns'koî DerŹavi get'mana Pavla Skoropads'kogo (29 kvîtnâ 1918 r.,14 grudnâ*

- 1918 r.) [v:] „B"lgarska ukrainistika”, br. 8, Sofiâ 2019, C:/Users/user/Downloads/Al_8%20(1).pdf
- Macûk G., *Pravoslavizaciâ âk suspil'nij fenomen ta kategoriâ istoričnoï sociolinguistiki* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, t. 7, Warszawa 2019, s. 23-33.
- Macûk G., Mitnik Ī., *Dinamika komunikativnoï kompetentnosti fahivcâ-ukraïnista v kontekstì vimog sučasnoï sociokul'turnoï i političnoï Seredoviša Ukraïni i Pol'si* [v:] *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht. Dialog mov – dialog kul'tur. Ukraïna i sviť*, IX Mižnarodna naukova Īnternet-konferenciâz ukraïnistiki, München 1-4 November 2018, za red. O. Novikovoï, München 2019, s. 101-111.
- Matsyuk H., *Urban Street Names as a Marker of Language/Authority Interaction in Ukraine: Soviet (1922–1991) and Post-Soviet Periods (1991–2011)* [in:] „Names in daily life. Biblioteca tècnica de política lingüística”, № 11, Barselona 2014, p. 361-369, <http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/040.pdf>
- Matsyuk H., *Marking Ukrainian's public space as interaction of language and ideology: past and present* [in:] *Name and Naming. Sacred and Profane in Onomastics*, O. Felecan (ed.), Baja Mare 2017, p. 889-900.
- Mižnarodni zobov'âzannâ Ukraïni ta Nimeččini v kontekstì êvropejs'koï movnoï politiki: ukraïns'ko-nimec'kij students'kij seminar iz sociolinguistiki, za red. G. Macûk, L'viv 2010.
- Mova v suspil'stvì: semantika, sintaktika, pragmatika/Language in society: semantics, syntax, pragmatics, za red. G. Macûk, Ī. Mitnik, O. Novikovoï, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019.
- Movna politika i movna situaciâ: analiz i rekomendaciï, za red. Ū. Besters-Dil'ger, Kiïv 2008.
- Roslic'ka M., *Precedentni imena âk ideologični markeri u promovah prezidentiv Ukraïni, Pol'si ta Franciï* [v:] *Aktual'ni pitannâ ta problemi rozvitku sučasnoï movi ta literaturi*, vidp. red V. Rizun, Odesa 2017, s. 82-86.
- Roslic'ka M., *Komunikaciâ političnij lider-suspil'stvo: zmistovi, formal'ni ta funkcional'ni charakteristiki universal'no-precedentnih imen* [v:] „Mova i suspil'stvo”, vip. 10, 2019, s. 164-170.
- Roslic'ka M., *Precedentne im'â v političnomu diskursi: formal'no-semantični oznaki sociopragmatičnij potencial (na materialì promov prezidentiv Ukraïni, Pol'si ta Franciï kin. XX - poč. XIX st., avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2019.*
- Selivanova O., *Sučasna lingvistika. Naprâmi ta problemi*, Poltava 2008.
- Sociolinguistics. Theoretical Debates*, N. Coupland (ed.), Cambridge 2016.
- Švejcer A., *Sociolinguistika* [v:] *Lingvističeskij ênciklopedičeskij slovar'*, pod red. V. Ârcevoj, Moskva 1991.
- The Routledge Handbook of Sociolinguistics around the World*, Martin J. Ball (ed.), London, New York 2010.
- Trumko O., *Social'no-individual'na priroda sìmejnoï komunikaciï v hudožn'omu diskursi Īvana Franka*, avtoref. dis. kand. filol. nauk, L'viv 2013.
- Trumko O., *Empatiâ âk zasib uspìšnoï komunikaciï v sim'ï (na materialì tvoriv Īvana Franka)* [v:] „Mova i suspil'stvo”, vip. 10, 2019, s. 148-155.
- Trumko O., *Īvan Franko – Ol'ga Horunžins'ka: osoblivosti sìmejnoï komunikaciï* [v:] *Mova v suspil'stvì: semantika, sintaktika, pragmatika/Language in society: semantics, syntax,*

pragmatics, za red. G. Macûk, Ī. Mitnik, O. Novikovoĭ, Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019, s. 177-190.

Vasil'civ O., *Gipero-giponimichni vidnošennâ termina bilingvizm v ukraïns'kij ta anglijs'kij movah* [v:] *Zbiór raportów naukowych: Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka*, cz. 5, Wrocław 2014, s. 112-118.

Vasil'civ O., *Âviše sinonimîi sociolingvističnih terminiv v ukraïns'kij, anglijs'kij ta pol's'kij movah* [v:] „*Studia Ucrainica Varsoviensia*”, t. 4, 2016, s. 43-51.

Стаття присвячена розкриттю аспектів аналізу взаємодії мови та суспільства в умовах сучасної парадигми. Отримані результати стосуються формування змісту категорій: „українська соціолінгвістична традиція”, „періоди розвитку знання про суспільну природу мови”, „соціологічний напрям в українському мовознавстві”, „кодіфікація”, „кодіфікація на народній основі”, „асиметрична ситуація спілкування”, „соціально-індивідуальна природа сімейної комунікації”, „соціальна природа імені людини”, „суспільні функції української мови в церкві”, „православізація греко-католиків”, „українізація в 20-30 рр. XX ст.”. Дослідники також аналізують сучасні аспекти взаємодії *мова-нація*, *мова-національна безпека*, поняття „інституційний мовний менеджмент”, „дискримінація за мовною ознакою”, „мова ворожнечі як форма дискурсивної дискримінації”, „лінгвістичний ландшафт”, неофіційний іменник в соціогрупі „школярі”, комунікацію в соціогрупі „політична еліта” та ін.

У цілому отримані результати у працях представників Львівського соціолінгвістичного осередку сприяють розвиткові термінологічної системи та категорійної бази історичної, теоретичної, прикладної та когнітивної соціолінгвістики.

Ключові слова: соціолінгвістика, терміни, категорії, розвиток теорії, прикладні питання, Львівський соціолінгвістичний осередок.

MODERN UKRAINIAN SOCIOLINGUISTICS: DEVELOPMENT OF THEORY AND APPLIED ASPECTS OF RESEARCH IN THE WORKS OF REPRESENTATIVES OF LVIV SOCIOLINGUISTIC CIRCLE

The article is devoted to some aspects of the analysis of the interaction of language and society in the modern paradigm. Its results relate to the formation of the content of such categories as “Ukrainian sociolinguistic tradition”, “periods of the development of knowledge about the social nature of language”, “sociological direction in Ukrainian linguistics”, “codification”, “codification on a folk basis”, “asymmetric communication situation”, “social - individual nature of family communication”, “social nature of a name”, “social functions of the Ukrainian language in the church”, “conversion to Orthodoxy of Greek Catholics”, “Ukrainization in the 20-30s of the twentieth century”. Researchers also analyze modern aspects of *language-nation interaction*, *language-national security*, the concept of “institutional language management”, “language discrimination”, “hate speech as a form of discursive discrimination”, “linguistic landscape”, informal names in the socio-group “students”,

communication in the socio-group “political elite”, etc. In general, the results obtained in the works of representatives of Lviv sociolinguistic circle contribute to the development of the terminological system and the categorical base of historical, theoretical, applied and cognitive sociolinguistics.

Key words: sociolinguistics, terms, categories, theory development, applied issues, Lviv sociolinguistic circle.

zgłoszenie artykułu: 04.05.2020

przyjęcie artykułu: 16.06.2020